

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

Urheilullisen edun tavoittelu taktisella häviöllä

Urheilu-oikeus

ON-työ

Kalla Kajuutti

30.11.2024

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

ON-työ

Oppiaine: Urheilu oikeus

Tekijä: Kalla Kajuutti

Otsikko: Urheilullisen edun tavoittelu taktisella häviöllä

Ohjaaja: Antti Aine

Sivumäärä: 22 sivua

Päivämäärä: 30.11.2024

Urheiluun on jo pitkään liittynyt sääntö- ja muuta kikkailua. Taloudelliseen etuun tähtäävä kilpailumanipulaatio on noussut otsikoihin erilaisten sopupeliskandaalien myötä. Oman kokonaisuutensa kuitenkin muodostaa urheilulliseen etuun tähtäävä kilpailumanipulaatio, esimerkiksi alkulohko-ottelun tahallinen häviäminen helpomman pudotuspelivastustajan saamiseksi. Tutkielmassa pohditaan tahalliseen taktiseen häviämiseen suhtautumista urheilussa ja urheilu oikeudessa. Pohdinta yhdistetään erityisesti reilun pelin periaatteeseen ja siihen liittyvään vaatimukseen parhaansa yrittämisestä. Lisäksi tarkastellaan sitä, tulisiko taktiseen häviämiseen puuttua ja mitä keinoja puuttumiseen olisi käytettävissä. Tutkimuksellinen lähestymistapa on urheilu oikeudelliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan ongelmakeskeinen. Tutkimusongelmiin perehdytään aiheeseen liittyvän oikeuskirjallisuuden, urheilulajien sääntöjen ja toimintaohjeiden sekä ratkaisukäytännön avulla.

Tutkielmassa todetaan taktiseen häviämiseen suhtautumisen vaihtelevan tilanteesta ja urheilulajista riippuen. Välttämättä sitä ei pidetä kovin epäeettisenä, ellei lopputuloksesta ole etukäteen sovittu vastustajan kanssa. Taktisesta häviämisestä voi seurata sanktioita perustuen säännökseen parhaansa yrittämisestä, epäurheilijamaisesta käytöksestä tai urheiluhengen rikkomisesta. Sanktioita ei kuitenkaan usein jaeta esimerkiksi näyttöongelmien vuoksi. Häviöllä tavoiteltava urheilullinen etu voi liittyä muun muassa ottelukaavioon, tulevaan varaustilaisuuteen, tallin etuun tai tasoitusjärjestelmään. Taloudelliseen etuun tähtäävät sopupelit puolestaan liittyvät usein lahjontaan, vedonlyöntiin, rahanpesuun tai rikollisjärjestöjen toimintaan. Taktisesta häviämisestäkin voi koitua monenlaisia haitallisia seuraamuksia, minkä vuoksi siihen puuttuminen voi olla perusteltua. Puuttuminen on mahdollista esimerkiksi koulutuksen ja sääntömuokkausten avulla. Täydellisten sääntöjen laatiminen on kuitenkin haastavaa ja taktisen häviämisen tapauksiin puuttuminen vaikeaa. Toisaalta taktista häviämistä voitaisiinkin ainakin jossain laajuudessa pitää urheiluun kuuluvana sallittuna taktikointikeinona.

Avainsanat: kilpailumanipulaatio, ottelumanipulaatio, reilun pelin periaate, tahallinen häviäminen, taktinen häviäminen, urheilullinen etu, urheilu oikeus

Sisällys

Urheilullisen edun tavoittelu taktisella häviöllä	I
Lähteet.....	IV
Lyhenteet.....	VII
1 Johdanto.....	1
1.1 Tutkielman tausta	1
1.2 Tutkimuskysymykset ja -menetelmät	2
2 Reilun pelin periaate.....	4
2.1 Reilun pelin periaate urheiluoikeuden ytimessä.....	4
2.2 Velvollisuus yrittää parhaansa	5
3 Kilpailumanipulaatio.....	9
3.1 Taktinen häviäminen	9
3.2 Urheilullisen edun tavoittelu	11
3.3 Taloudellisen hyödyn tavoittelu	14
4 Taktiseen häviämiseen puuttuminen.....	17
4.1 Nykytilanne.....	17
4.2 Puuttuminen vaikeaa tai ei tarpeellista.....	17
4.3 Puuttuminen toivottavaa	18
4.4 Puuttumiskeinoja	19
5 Johtopäätökset	21

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis, Mitä lainoppi on? Kustannusosakeyhtiö Tammi 1978.

Aine, Antti, Urheilu oikeuden kantavat periaatteet, Oikeustiede – Jusprudentia 2011, s. 1–60.

Aine, Antti, Urheilu ja toimivat markkinat. Edita 2016.

Aine, Antti, Urheilu oikeuden kantavat periaatteet ja oikeuskäytännön kehitys. Urheilu ja oikeus 2023, s. 38–54.

Charter, Mario et al., Fixing match-fixing: Optimal schedules to promote competitiveness. European Journal of Operational Research 294(2), 2021, s. 673–683.

Chien, P. M., – Kelly, S. J., Sport Scandal and Sponsorship Decisions: Team Identification Matters. Journal of Sport Management 2016, 30(5), s. 490–505.

Csato, László, The effects of draw restrictions on knockout tournaments. Journal of Quantitative Analysis in Sports 18(4), 2022, s. 227–239.

Gong, Hua et al., Do Consumer Perceptions of Tanking Impact Attendance at National Basketball Association Games? A Sentiment Analysis Approach. Journal of Sport Management 2021a, 35(3), s. 254–265.

Gong, Hua et al., Exploring tanking strategies in the NBA: an empirical analysis of resting healthy players. Sport Management Review 2021b, 25(3), s. 546–566.

Halila, Heikki, Oikeudellistuva urheilu. Talentum 2006.

Halila, Heikki – Norros, Olli, Urheilu oikeus. Alma Talent 2017.

Kendall, Graham – Lenten, Liam J. A., When sports rules go awry. European Journal of Operational Research 2017, s. 377–394.

Kinnunen, Essi – Dopingrikos urheilun ja rikosoikeuden leikkauspisteessä. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisu A-sarja nro. 305, 2012.

Lenten, Liam J. A. et al., Evaluating an alternative draft pick allocation policy to reduce ‘tanking’ in the Australian Football League. European Journal of Operational Research 267(1), 2018, s. 315–320.

Martin, David E. – Gynn, Roger W. H., The Olympic Marathon. Human Kinetics 2000.

Nathan, Daniel, Black Sox Scandal, s. 168–170, teoksessa Riess, Steven, Sports in America from Colonial Times to the Twenty-First Century: An Encyclopedia 2013.

Rauste, Olli, Kahden kastin eettisiä rikkomuksia. Urheilu ja oikeus 2022, s. 130–145.

Tarasti, Lauri, Oikeudellisia näkökohtia urheilutulosten manipuloinnin torjunnassa. Urheilu ja oikeus 2014, s. 287–299.

Zaksaitė, Salomėja – Raduševičius, Karolis, Manipulation of competitions in Formula-1: where policy ends and cheating begins. The International Sports Law Journal 16, 2017, s. 240–246.

Oikeustapaukset

UOL 2/2006

Medialähteet

The Guardian 1.8.2012, Eight Olympic badminton players disqualified for 'throwing games'. <https://www.theguardian.com/sport/2012/aug/01/london-2012-badminton-disqualified-olympics> (Luettu 5.10.2024).

Turun Sanomat 18.12.2011, Forsberg SVT:lle: Ruotsi hävisi tahallaan Torinossa. <https://www.ts.fi/urheilu/290183> (Luettu 29.10.2024).

Yle 18.4.2011, Fifa: Suomi-futis joutui rikollisten uhriksi. <https://yle.fi/a/3-5345446> (Luettu 27.11.2024).

Yle 19.7.2011, RoPS:n ex-pelaajille ehdolliset vankeusrangaistukset. <https://yle.fi/a/3-5393352> (Luettu 28.11.2024).

Yle 20.1.2012, Brändi nimeltä Pesäpallo sopupelasi ja hävisi. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2012/01/20/brandi-nimelta-pesapallo-sopupelasi-ja-havisi> (Luettu 5.10.2024).

Yle 5.9.2024, Suomen jalkapallossa epäilty laaja vilppiskandaali – eteni Palloliiton kurinpitoon: ”Tilanne on poikkeuksellinen”. <https://yle.fi/a/74-20109735> (Luettu 27.11.2024).

Muut lähteet

BWF Statutes, Section 2.4: Code on The Prevention Of The Manipulation Of Competitions

- <https://corporate.bwfbadminton.com/statutes/#1513733305001-7485aaef-d176>
- Euroopan neuvoston yleissopimus urheilukilpailujen manipuloinnista
<https://suek.fi/kilpailumanipulaatio/euroopan-neuvoston-yleissopimus/>
- FIFA, Leading Cases
<https://inside.fifa.com/legal/integrity/leading-cases> (Luettu 28.11.2024).
- Interpol, Integrity in Sports Bi-weekly Bulletin, 14.11.2023–4.12.2023.
- Ivanov, Eduard et al., Integrity and Anti-Corruption Compliance in Sport. International Anti-Corruption Academy, Research Paper Series nro. 13/2023.
- Kyllönen, Miika – Laakso, Nina – Ikonen, Jouko, Sopimaton lopputulos? Selvitys urheilukilpailujen manipulaation torjunnasta. SUEK ry:n julkaisuja urheilun eettisistä asioista nro. 4/2019.
- Reilu Peli – urheiluyhteisön eettiset periaatteet. Olympiakomitean syyskokous 20.11.2021.
- SUEK, Kilpailumanipulaatio
<https://suek.fi/kilpailumanipulaatio/kilpailumanipulaatio/> (Luettu 6.10.2024).
- SUEK, Reilusti paras -verkkokoulutus
<https://suek.fi/koulutus/koulutusmateriaalit/reilusti-paras-verkkokoulutus/>
(Luettu 28.11.2024).
- SUEK, Toimintaohjeet kilpailumanipulaatiotapauksissa
<https://suek.fi/kilpailumanipulaatio/toimintaohjeet-kilpailumanipulaatiotapauksissa/> (Luettu 28.11.2024).
- Suomen Jääkiekkoliiton kilpailusäännöt 2024–2025
<https://www.finhockey.fi/index.php/component/k2/item/137-kilpailusaannot#Sopupeli%20tai%20otteluiden%20manipulointi>
- Suomen Koripalloliiton kilpailusäännöt 2023–2024
<https://www.basket.fi/basket/info/saannot/saannot/>
- Suomen Palloliiton kilpailumanipulaation torjuntaohjelma 2023
<https://www-assets.palloliitto.fi/62562/1681809583-kilpailumanipulaation-torjuntaohjelma.pdf>
- Suomen Sulkapalloliiton kilpailusäännöt 2024
https://www.sulkapallo.fi/site/assets/files/1398/kilpailusaannot_2024-05-29.pdf
- Valtiovarainministeriö, Kansallinen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskiarvio 2023: Osittaispäivitys. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2024:8.

Lyhenteet

AFF – The Asean Football Federation

BWF – Badminton World Federation / Kansainvälinen sulkapalloliitto

FIA – Fédération Internationale de l'Automobile / Kansainvälinen autoliitto

FIFA – Fédération internationale de football association / Kansainvälinen
jalkapalloliitto

NBA – National Basketball Association

SUEK – Suomen urheilun eettinen keskus

UEFA – the Union of European Football Association / Euroopan jalkapalloliitto

UOL – Urheilun oikeusturvalautakunta

1 Johdanto

1.1 Tutkielman tausta

Urheiluun on jo pitkään yhdistetty pyrkimys reiluun peliin.¹ Pitkä historia löytyy kuitenkin myös erilaisesta sääntö- ja muusta kikkailusta urheilussa. Esimerkiksi jo ensimmäisissä nykyaikaisissa vuoden 1896 olympialaisissa maratonjuoksija pyrki huijaamaan kulkien osan matkasta kärryillä.² Nykyään kasvavaksi ongelmaksi on muodostunut muun muassa kilpailumanipulaatio, jota tapahtuu niin amatööri- kuin ammattilaisurheilussakin.³ Erilaisista sopupeliskandaaleista onkin uutisoitu niin Suomessa kuin maailmalla.⁴ Tästä huolimatta ilmi tulleet tapaukset ovat kuitenkin luultavasti vain jäävuoren huippu.

Mikäli otteluiden tuloksia ei ratkaista urheilullisen paremmuuden perusteella, vaan esimerkiksi ennakolta sopimalla lopputuloksesta, herää kysymys urheilukilpailujen mielekkyydestä. Jos pelaajat tahallaan häviävät ottelunsa, voi sillä olla kauaskantoisia vaikutuksia niin pelaajien itsensä uraan ja sponsorisopimusten saamiseen, vedonlyöntiveikkauksiin kuin katsojamääriin ja lajin maineeseen ylipäätään. Toisaalta joissain tilanteissa yksittäisen ottelun häviäminen voi johtaa suurempaan urheilulliseen menestykseen. Esimerkiksi häviämällä strategisesti jonkin alkulohko-ottelun voi välttää kohtaamasta tietyn vastustajan pudotuspelikerroksella ja näin edetä helpommin kohti finaaliottelua.

Kun tarkastellaan urheiluun liittyviä ongelmatilanteita, on usein arvioitava kyseessä olevan toiminnan reilun pelin mukaisuutta. Reilulle pelille on urheilussa ja urheiluoikeudessa annettu suuri painoarvo. Oikeustieteessä on hahmotettu kolme keskeistä kantavaa periaatetta: reilun pelin periaate, vapausperiaate ja urheilukilpailujen sujuvuusperiaate. Näistä reilun pelin periaatetta pidetään myös ylimpänä eettisenä periaatteena.⁵ Urheiluoikeudessa, kuten muillakin oikeudenaloilla, periaatteilla on keskeinen merkitys oikeudenalaa määrittävien ja kehittävien yleisten oppien osana. Merkitys nähdäkseni jopa korostuu tällä suhteellisen

¹ Ks. esimerkiksi Halila – Norros 2017, s. 37

² Ks. esimerkiksi Martin – Roger 2000, s. 16. Maratonjuoksija Spyridon Belokas sijoittui ensin kolmanneksi, kunnes selvisi, että hän oli kulkenut osan matkasta kärryillä ja hänet näin ollen diskattiin kilpailusta.

³ Ks. SUEK <https://suek.fi/kilpailumanipulaatio/kilpailumanipulaatio/>

⁴ Ks. esimerkiksi Ylen artikkeli vuoden 1998 pesäpallon sopupeliskandaalista <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2012/01/20/brandi-nimelta-pesapallo-sopupelasi-ja-havisi> ja The Guardianin artikkeli neljän sulkapalloilijaparin hylkäämisestä Lontoon 2012 olympialaisissa <https://www.theguardian.com/sport/2012/aug/01/london-2012-badminton-disqualified-olympics>

⁵ Halila – Norros 2017, s. 37

uudella ja vielä muotoaan hakevalla oikeudenalalla, jossa lainsäädäntöteitse tapahtuvaa sääntelyä on varsin vähän.

1.2 Tutkimuskysymykset ja -metodit

Urheilu oikeudessa vaikuttavaan reilun pelin periaatteeseen voidaan liittää velvollisuus parhaansa yrittämisestä.⁶ Tutkielmassa perehdyn tarkemmin siihen, mitä tällä tarkoitetaan ja mihin kaikkeen se voi velvoittaa. Tutkimuksen pääpaino on tahalliseen häviämiseen liittyvässä problematiikassa. Tarkemmin syvennyn nimenomaan taktiseen häviämiseen ja rajanvetoon sallitun taktikoinnin ja selkeästi epäeettisen toiminnan välillä. Yksittäisen urheilijan tai joukkueen toiminnan ohella tarkastelen, miten erilaiset kilpailusäännöt mahdollisesti kannustavat taktiseen häviämiseen.

Tutkimuskysymyksenäni pohdin ensinnäkin, miten urheilussa ja urheilu oikeudessa suhtaudutaan tahalliseen taktiseen häviämiseen, kun kyse on urheilullisen edun eikä taloudellisen hyödyn tavoittelusta. Tätä tarkastelen tutkimalla taktisen häviämisen reilun pelin periaatteen mukaisuutta tai vastaisuutta erityisesti parhaansa yrittämisen velvollisuuden kautta. Painotukseni on nimenomaan urheiluperustaisessa kilpailumanipulaatiossa, mutta vertailukohtana systematisoin taktisen häviämisen suhdetta erityisesti sopupeleihin, joissa tavoitellaan taloudellista hyötyä.

Toiseksi pohdin sitä, tulisiko taktiseen häviämiseen puuttua, ja mitä keinoja puuttumiseen olisi käytettävissä. Avaan ensin hieman nykytilannetta eri lajien parissa muutamien esimerkkitapausten ja sääntöjen avulla. Sen jälkeen punnitsen syitä, miksi taktiseen häviämiseen ei tulisi puuttua ja toisaalta syitä, miksi puuttuminen olisi perusteltua. Ennen johtopäätöksiä esittelen vielä mahdollisia puuttumiskeinoja.

Tutkielman metodi ei ole perinteisellä tapaa oikeusdogmaattinen eli lainopillinen, jossa lainopin tehtävänä olisi voimassa olevan oikeuden systematisointi ja tulkinta.⁷ Tavoitteena ei siis ole esimerkiksi tuottaa tulkintasuosituksia lakien sisällöstä. Sen sijaan lähestymistapa on urheilu oikeudelliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan ongelmakeskeinen.⁸ Varsin tyypillistä on myös se, että tutkimuksen keskeinen tarkastelun kohde, tässä taktinen häviäminen, on

⁶ ks. esimerkiksi Aine 2011, s. 37

⁷ ks. Aarnio 1978, s. 52–55

⁸ ks. Aine 2011, s. 5–6

määrittynyt ensisijaisesti muunlaisena kuin oikeudellisena ilmiönä.⁹ Toisaalta on huomautettava, että tutkimus kiinnittyy myös keskeisesti yleisiin oppeihin, erityisesti oikeusperiaatteisiin.¹⁰ Tutkimusongelmiin perehdytään pääasiassa oikeuskirjallisuuden, eri lajien sääntöjen ja toimintaohjeiden sekä ratkaisukäytännön kautta.

Vaikka tutkimus ei olekaan perinteiseen tapaan lainopillinen, toteutuu se kuitenkin pitkälti systematisoinnin ja tulkinnan keinoin. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta tarkoituksena on systematisoida taktisen häviämisen suhteutumista urheiluoikeuden reilun pelin periaatteeseen ja parhaansa yrittämiseen. Systematisointitehtävä kohdistuu osittain myös taktiseen häviämiseen suhteessa kilpailumanipulaatioon erilaisine muotoineen. Tulkinta puolestaan kohdentuu reilun pelin periaatteen ja parhaansa yrittämisen sisältöön sekä siihen, mitä pidetään urheilullisena menestyksenä, kilpailumanipulaationa ja taktisena häviämisenä. Esimerkiksi reilun pelin periaatteen sisällön määrittäminen vaatii tapauskohtaista harkintaa, jolle voidaan tutkimuksen avulla pyrkiä asettamaan suuntaviivoja.¹¹

Tutkielma sisältää osittain elementtejä myös urheiluetiikan ja -filosofian parista. Systematisointi ja tulkinta yhdistyy nimittäin pohdintaan siitä, kuinka eettisesti hyväksyttävänä taktista häviämistä voidaan pitää. Lisäksi tutkielmaan liittyy erityisesti toisen tutkimuskysymyksen osalta urheilufilosofista näkökulmaa, kun pohditaan taktiseen häviämiseen puuttumisen tarpeellisuutta. Puhtaasti filosofisten teorioiden esittäminen rajautuu kuitenkin tutkimuksen ulkopuolelle.

⁹ ks. esimerkiksi Kinnunen 2012, s. 15

¹⁰ ks. Aine 2011, s. 7

¹¹ ks. Aine 2011, s. 38

2 Reilun pelin periaate

2.1 Reilun pelin periaate urheiluoikeuden ytimessä

Reilun pelin periaate pyrkii takaamaan jokaiselle reilut mahdollisuudet osallistumiseen siten, ettei kukaan keinotekoisesti pyrkisi parantamaan kilpailuasemaansa.¹² Periaatteen keskeistä merkitystä urheiluoikeudessa ei voi nähdäkseni korostaa liikaa. Oikeuskirjallisuudessa reilun pelin periaatteen on nimittäin luonnehdittu kuuluvan niin urheilun kuin myös urheiluoikeuden ytimeen.¹³ Näkemystä reilun pelin perustavasta asemasta urheilussa korostaa mielestäni entisestään ajatus siitä, että se on jo yli sadan vuoden ajan muodostanut urheilutoiminnan ylimmän eettisen periaatteen.¹⁴ Oikeusperiaatteille yleisesti on tyypillistä yhteys oikeusjärjestyksen arvo- ja tavoiteperustaan, ja niin myös reilun pelin periaate muodostaa instrumentin, joka muodostaa yhteyden urheiluoikeuden ja urheilun arvoperustan välille.¹⁵ Reilun pelin periaate yhdistääkin nähdäkseni hyvin mielenkiintoisella tavalla sekä eettis-moraalisen keskustelun että oikeudellisen arvioinnin.¹⁶

Reilun pelin periaate on yhteydessä oikeudenmukaisuuteen. Se auttaa etsimään sellaisia ratkaisuja, jotka sopivat yhteiskunnallisiin oikeudenmukaisuuskäsityksiin.

Oikeudenmukaisuus yhteiskunnallisena arvona toimiikin reilun pelin periaatteen justifikaationa. Oikeudenmukaisena urheilussa voidaan pitää esimerkiksi sitä, että jokaisella tulisi olla yhdenmukaiset mahdollisuudet osallistua urheiluun ja kilpailla. Tässä valossa reilun pelin periaate näyttäytyy mielestäni ennen kaikkea yhdenvertaisia lähtökohtia painottavana periaatteena. Tällöin se yhdistyy muodollisiin oikeudenmukaisuuskäsityksiin, joilla viitataan juurikin yksilöiden väliseen yhdenvertaisuuteen. Sen sijaan ratkaisujen sisällöllistä hyväksyttävyyttä painottaviin materiaalsiin oikeudenmukaisuuskäsityksiin reilulla pelillä ei ole ajateltu olevan yhtä vahvaa yhteyttä. Esimerkiksi urheilemisen lopputuloksiin ei reilun pelin periaatetta sovellettaessa ensisijaisesti oteta kantaa, kunhan urheilun organisoiminen on tapahtunut asianmukaisesti. Katsoisin kuitenkin, ettei asianmukaisesti organisoitu urheilu vielä välttämättä takaa reilun pelin periaatteen mukaisuutta, jos lopputulokseen on voitu vaikuttaa periaatteen vastaisin keinoin.¹⁷

¹² Aine 2023, s. 43

¹³ Aine 2023, s. 43, Aine 2016, s. 42, Aine 2011, s. 20

¹⁴ Halila – Norros 2017, s. 37

¹⁵ Aine 2016, s. 43, Aine 2011, s. 38

¹⁶ ks. Aine 2016, s. 46

¹⁷ Aine 2016, s. 47

Reilun pelin periaatteen soveltamisessa on otettava huomioon monia seikkoja.

Oikeusjärjestyksen muodostaman kokonaisuuden ohella olennaista on kiinnittää huomiota toimintaympäristösidonnaisuuteen. Kunkin toimintaympäristön erityispiirteitä huomioitaessa on tarkasteltava urheilussa muodostuneita käytäntöjä sekä niihin sisältyneitä näkemyksiä toiminnan hyväksyttävästä sisällöstä.¹⁸

Muista urheiluoikeuden kantavista periaatteista löytyy nähdäkseni myös yhtymäkohtia reilun pelin periaatteeseen. Urheilukilpailujen sujuvuusperiaate korostaa muun muassa kilpailullista tasapainoa, lopputulosten ennakoimattomuutta, mielekästä kilpailua ja uskottavia vastustajia.¹⁹ Uskoisin, että ilman reilun pelin vaatimia yhdenvertaisia osallistumismahdollisuuksia tällaiset seikat tuskin toteutuisivat. Toisin päin ajateltuna ilman urheilukilpailujen toimivuutta yksilöt eivät voisi urheilukilpailuissa käyttää oikeuksiaan mielekkäällä tavalla eikä näin ollen reilu peli pääsisi toteutumaan kilpailuissa.²⁰

2.2 Velvollisuus yrittää parhaansa

Kuten edellä jo mainittiin, reilun pelin periaate kuuluu urheilun ja urheiluoikeuden ydinalueelle. Ainakin kilpaurheilussa urheilun ytimeen voidaan lisäksi liittää ajatus otteluvoittoihin pyrkimisestä tai toisin sanoen velvollisuudesta yrittää parhaansa. Kilpailuissa tähän liittyy myös velvollisuus käyttää rehellisiä keinoja. Voittoon ei saa pyrkiä keinolla millä tahansa, esimerkiksi lahjomalla tai vahingoittamalla tahallaan vastustajia.²¹

Reiluun peliin ja velvollisuuteen yrittää parhaansa liittyy olennaisena osana käsite *pelin henki*. Se osaltaan määrittelee sitä, millaista pelaamista ja urheilemista pidetään hyväksyttävänä esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa säännöt ovat aukolliset.²² Muodolliset säännöt eivät yksinään riitäkään kuvaamaan reilun pelin sisältöä, sillä siihen vaikuttavat myös urheilun sisäiset käytännöt.²³ Pelin hengessä keskeistä on se, että se heijastelee jaettuina käsityksiä erilaisten toimintatapojen hyväksyttävyydestä kulloisessakin tilanteessa. Tässä viitataan sekä ajalliseen ulottuvuuteen että toiminnalliseen ympäristöön. Reilun pelin käsite on nimittäin pohjimmiltaan dynaaminen, sillä käsitykset voivat vaihdella ajan kuluessa.²⁴ Olennaista on

¹⁸ Aine 2011, s. 37-38

¹⁹ Aine 2016, s. 53

²⁰ Aine 2011, s. 21

²¹ Aine 2011, s. 35

²² Aine 2011, s. 36

²³ Aine 2023, s. 43-44

²⁴ Aine 2011, s. 36

yhtä lailla huomata, ettei pelin henki tarkoita täysin samaa eri lajeista puhuttaessa. Esimerkiksi se, mikä nyrkkeilyssä on pelin hengen mukaista, ei välttämättä päde muissa lajeissa. Pelin hengen voidaankin katsoa muodostuvan ja hioutuvan yksilöiden välisissä vakiintuneissa käytännöissä, joiden sisällöt vaihtelevat lajista riippuen.²⁵ Näin ollen eri lajien ominaispiirteet tulee ottaa huomioon myös oikeudellisessa harkinnassa.

Vaatimus parhaan suorituksensa yrittämisestä on usein kirjattu kilpailusääntöihin.²⁶ Esimerkiksi Suomen Sulkapalloliiton säännöissä on määritelty, että kilpailutoiminnan eettisenä lähtökohtana pidetään sitä, että kilpailuun osallistuvat pelaajat, joukkueet ja seurat *pyrkivät kilpailutilanteessa parhaaseen mahdolliseen tulokseen.*²⁷ Englanninkielisessä kirjallisuudessa ja esimerkiksi Kansainvälisen sulkapalloliiton säännöissä käytetään termiä *best effort(s).*²⁸ Myös esimerkiksi Suomen Jääkiekkoliiton kilpailusäännöistä löytyy vastaavankaltainen säännös, joskin tuloksen sijaan puhutaan suorituksesta ja henkilöllinen soveltamisala on määritelty hieman laajemmaksi käsittäen myös toimihenkilöt ja erotuomarit.²⁹ Lajiliitoilla voi olla myös erilaisia kilpailumanipulaation torjuntaohjelmia, joissa mainitaan tavoite parhaansa yrittämisestä. Muun muassa Suomen Palloliiton kilpailumanipulaation torjuntaohjelmassa todetaan, että kilpailuihin osallistuvien on aina *pyrittävä urheilullisesti parhaaseen lopputulokseen.*³⁰

Aina varsinaista parhaansa yrittämisen kirjausta ei kuitenkaan ole sisällytetty sääntöihin tai ohjelmiin. Esimerkiksi Suomen koripalloliiton kilpailusäännöissä ei suoraan mainita parhaaseen tulokseen tai suoritukseen pyrkimistä. Säännöissä kuitenkin tuodaan esiin Suomen Olympiakomitean *Reilu Peli – urheiluyhteisön eettisten periaatteet* –asiakirjan noudattaminen sekä ottelun lopputuloksesta sopimisen tai ottelun lopputuloksen järjestämisen tai sen yrittämisen kielto.³¹ Säännöissä ja torjuntaohjelmissa saattaa painottua nimenomaan vedonlyöntiin liittyvän kilpailumanipulaation ehkäiseminen, koska sitä pidetään lähtökohtaisesti suurempana ja vakavampana ongelmana kuin huonoa suoritusta urheilullisen edun saamiseksi. Tämä on mielestäni havaittavissa esimerkiksi Euroopan neuvoston manipuloinnin vastaisessa yleissopimuksessa. Toisaalta on kuitenkin huomattava, että vaikka

²⁵ Aine 2011, s. 36

²⁶ ks. esimerkiksi Halila – Norros 2017, s. 40

²⁷ Suomen sulkapalloliiton kilpailusäännöt, kohta 30.2.

²⁸ BWF Statutes, Section 2.4: Code on The Prevention Of The Manipulation Of Competitions, kohta 3.2.

²⁹ Suomen Jääkiekkoliiton kilpailusäännöt, kohta 2.7.

³⁰ Suomen Palloliiton kilpailumanipulaation torjuntaohjelma, kohta 2.4.

³¹ Suomen Koripalloliiton kilpailusäännöt, kohdat 6 ja 8

parhaansa yrittämistä ei olisi nimenomaisesti mainittu, voidaan sen tulkita sisältyvän säännöstekstiin. Yleissopimus nimittäin sisältää urheilukilpailujen manipuloinnin määritelmän³², ja vaikkei parhaansa yrittämistä mainitakaan, on täsmälleen sama säännös omaksuttu esimerkiksi osaksi Kansainvälisen sulkapalloliiton sääntöjä. Sitä on vain täydennetty kommentilla, jonka mukaan säännöksessä kuvattu tarkoituksellinen järjestely, toiminta tai toimimatta jättäminen sisältää myös ei parhaansa yrittämisen.³³

Parhaansa yrittämisen määräyksen käytännön merkitys vaihtelee lajien kesken, siten että merkitystä on lähtökohtaisesti pidetty suurempana joukkueurheilussa kuin yksilölajeissa, vaikkakin molemmista löytyy ratkaisukäytäntöä säännön rikkomisesta.³⁴ Joukkueurheilun parista voidaan mainita esimerkkilajina parien sulkapallo, jonka kuuluisinta olympialaisissa tapahtunutta skandaalia käsitellään jäljempänä. Yksilöurheilussa parhaansa yrittäminen on puolestaan noussut esiin esimerkiksi tenniksen 'Lucky Loser' -säännön yhteydessä. Käytännön ongelma on sen näyttäminen toteen, ettei parasta suoritusta olisi yritetty. Tätä on erityisesti yksilölajien kohdalla pidetty haastavana.³⁵ Voi olla esimerkiksi hyvin vaikea osoittaa, että pallo on lyöty tahallisesti verkkoon tai kentän ulkopuolelle, ellei kyse ole hyvin selvistä ja toistuvista epäonnistumisista.

Jotta voidaan näyttää toteen, onko parasta suoritusta yritetty vai ei, on tiedettävä mitä parhaansa yrittäminen tarkoittaa ja mitä se urheilijoilta tai muilta toimijoilta edellyttää. Joukkueurheilusta puhuttaessa lähtökohtana voidaan pitää sitä, että joukkueen on pyrittävä pelaamaan parhaalla mahdollisella kokoonpanolla ja tavoiteltava aina urheilullista menestystä.³⁶ Edelleen on kuitenkin pohdittava, mitä tällä käytännössä tarkoitetaan. Kilpailusäännöistä voi löytyä tähän jonkinlaista osviittaa, mutta säännöt harvoin avaavat sen tarkemmin parhaansa yrittämisen sisältöä. Selvimmät rikkomistapaukset liittyvät sopupeliin eli ottelun lopputuloksesta sopimiseen, etenkin jos siihen on liittynyt myös vedonlyönti joukkueen tuloksesta.³⁷ Tällainen selkeä tapaus oli esimerkiksi pesäpallon vuoden 1998 sopupeliskandaali. Siinä useamman ottelun lopputuloksesta oli sovittu etukäteen antaen joukolle pesäpallon toimijoita mahdollisuus lyödä vetoa varmoista tuloksista.³⁸

³² Euroopan neuvoston yleissopimus urheilukilpailujen kilpailumanipuloinnista, 3 artiklan 4 kohta

³³ BWF Statutes, Section 2.4: Code on The Prevention Of The Manipulation Of Competitions, kohta 3.2.

³⁴ Halila – Norros 2017, s. 40

³⁵ Halila 2006, s. 66-68

³⁶ Halila – Norros 2017, s. 40

³⁷ Halila – Norros 2017, s. 40

³⁸ Ylen artikkeli vuoden 1998 pesäpallon sopupeliskandaalista

Sen sijaan vähemmän selvää on, miten tulee suhtautua esimerkiksi parhaiden pelaajien lepuuttamiseen siinä tarkoituksessa, että loukkaantumisriskiä minimoidaan tulevia otteluita varten. Osa otteluista saattaa myös olla joukkueen kannalta vailla merkitystä, jolloin on varsin luonnollista, että motivaatio menestyä ei ole erityisen korkealla.³⁹ Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, ettei kyse olisi taktisesta häviämisestä, jos tällaisessa tilanteessa päätetään peluuttaa vaihtopelaajia tavallista enemmän välittämättä sen vaikutuksista lopputulokseen.⁴⁰ Kuitenkin esimerkiksi Pohjois-Amerikkalaisen NBA-koripallosarjan parissa pelaajien lepuuttamisen on katsottu toimivan keinona tahalliseksi taktiselle häviämiselle, kun loppukauden otteluissa pyritään menestymään heikosti kasvattaen mahdollisuutta olla ensimmäisten joukossa varaamassa uusia pelaajia seuraavalle kaudelle.⁴¹ Käytännössä voi olla kuitenkin vaikea näyttää toteen, onko pelaaja esimerkiksi oikeasti loukkaantunut vai lepuutetaanko häntä taktisesti. Urheilun oikeusturvalautakunta on jalkapalloa koskevaan tapaukseen liittyen todennut, että lähes koko kokoonpanon vaihtamisella uusiin kokemattomiin pelaajiin ei joukkue kykene kamppailemaan ottelun voitosta.⁴² Tapauksessa asiaa arvioitiin Suomen Palloliiton rangaistussääntöjen *liiton tai liigaseurojen etua vahingoittavaa toimintaa* koskevan pykälän kautta, ja valmentajalle määrättiin tuntuvat sakot.

Parhaansa yrittämiseen yksilölajien osalta ei voitane luonnollisesti liittää parhaan mahdollisen kokoonpanon vaatimusta, joskin tämän voisi nähdäkseni rinnastaa siihen, kuinka otteluun on tuotava paras mahdollinen versio itsestään. Ainakin vaatimus urheilulliseen menestykseen pyrkimisestä vaikuttaa yhtä olennaiselta niin joukkueurheilussa kuin yksilölajeissa. Myös yksilöurheilijat voivat pelata sopupelejä, tavoitella etua taktisella häviöllä taikka suoriutua kehnommin joko loukkaantumisriskin välttelyn tai motivaation puutteen vuoksi merkityksettömässä ottelussa.

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2012/01/20/brandi-nimelta-pesapallo-sopupelasi-ja-havisi>

³⁹ Halila – Norros 2017, s. 40

⁴⁰ Halila – Norros 2017, s. 307

⁴¹ Gong 2021b

⁴² UOL 2/2006

3 Kilpailumanipulaatio

3.1 Taktinen häviäminen

Taktiselle häviämiselle ei ole oikeustieteessä vakiintunutta määritelmää. Nähdäkseni sen voidaan kuitenkin ymmärtää tarkoittavan yleensä tilannetta, jossa joukkue tai urheilija tarkoituksellisesti häviää ottelun tai kilpailun saavuttaakseen pitkällä aikavälillä paremman kilpailuasetelman tai edun tulevissa otteluissa. Taktista häviämistä voidaan pitää eräänä kilpailumanipulaation muotona. Kilpailumanipulaatioksi on katsottu sellainen *tarkoituksellinen järjestely, toimenpide tai laiminlyönti, jolla pyritään vaikuttamaan urheilukilpailun lopputulokseen tai sen kulkuun poistamalla osittain tai kokonaan urheilukilpailun luonteeseen kuuluvaa ennakoimattomuutta siten, että sillä saavutetaan etua itselle tai muille*. Tavoitteen perusteella kilpailumanipulaatio voidaan jakaa vedonlyöntiperustaiseen taloudellisen tuoton saamiseen tähtäävään manipulaatioon ja urheilullisen edun saavuttamiseen pyrkivään urheiluperustaiseen manipulaatioon. Taktinen häviäminen lukeutuu siis näistä jälkimmäiseen.⁴³

Urheilussa taktista häviämistä pidetään jopa varsin tavallisena ilmiönä.⁴⁴ Sitä, kuinka eettisenä tai epäeettisenä taktista häviämistä pidetään, vaihtelee tilanteesta riippuen. Lähtökohtana oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että taktinen häviäminen on urheilussa eettisten periaatteiden vastaista.⁴⁵ Aina eettisesti tuomittavana pidetään tapauksia, joissa häviämisestä on etukäteen sovittu vastustajan kanssa.⁴⁶ Jos taas etukäteistä sopimista ei ole tapahtanut, vaan tarkoituksena on vain itselle sopivan vastustajan saaminen jatkokierrokselle, ei menettely tällöin ole välttämättä erityisen epäeettistä.⁴⁷ Tähän liittyy mielestäni todella mielenkiintoinen dilemma siitä, painotetaanko urheilulliseen menestykseen pyrkimisellä voittoja jokaisesta yksittäisestä ottelusta vai etenemistä kohti kauden tärkeimpiä otteluita tai finaalia, jonka voittamisen näkisin ainakin urheilukansan silmissä edustavan todellista urheilullista menestystä. Esimerkiksi Torinon 2006 talviolympialaisten jääkiekossa Ruotsi hävisi tahallaan Slovakialle saadakseen helpomman pudotuspelivastustajan. Ruotsin joukkueen pelaaja Peter Forsberg kommentoi jälkikäteen, että oli älykästä olla voittamatta ottelua, sillä ei varmasti ole ketään, joka valitsisi Kanadan tai Venäjän neljännes- ja

⁴³ Kyllönen 2019, s. 5

⁴⁴ Halila – Norros 2017, s. 40

⁴⁵ Halila – Norros 2017, s. 307

⁴⁶ Halila – Norros 2017, s. 40

⁴⁷ Halila 2006, s. 68–69

puolivälierän vastustajaksi.⁴⁸ Mitään sanktioita mahdollisen mainehaitan lisäksi tästä ei seurannut, vaan Ruotsi eteni ottelukaaviossa aina finaaliin asti, jossa se voitti Suomen saavuttaen näin ollen olympiakultaa.

Taktiseen häviämiseen voi suhtautua monella eri tavalla. Tarasti pitää tulosten taktista manipulointia esimerkiksi seuraavan vastustajan valikoimiseksi vaikeasti arvioitavana ja lähinnä vain urheilun moraalisenä ongelmana.⁴⁹ Kun kyse on puhtaasti kilpailun sisäisistä taktisista ratkaisuista, arvelee hän niiden jäävän rikosoikeuden ulkopuolelle ”urheilun fair play:hin vaikuttaviksi ilmiöiksi”.⁵⁰ Reilun pelin ihanteet ja tavoitteet ohjaavatkin eettistä käyttäytymistä, mutta ovat toimineet myös normiperustana kurinpitörangaistusten määräämiselle. Rauste on sitä mieltä, että tällainen asema pitäisi ei-vakavien eettisten rikkomusten osalta poistaa urheilun vakavia eettisiä rikkomuksia koskevan sääntöuudistuksen myötä, jottei elämään jäisi kahden kastin eettisiä rikkomuksia.⁵¹ Vaikka reiluun peliin liitettäviä rikkomuksia, kuten taktista häviämistä, pidettäisiin vähemmän vakavana eikä niistä seuraisi rikosoikeudellisia rangaistuksia, on niistä ainakin tähän mennessä saattanut seurata merkittäviä muunlaisia seuraamuksia. Esimerkiksi Lontoon 2012 kesäolympialaisten sulkapalloturnauksessa 4 paria diskattiin taktisen häviämisen tai muutoin ei parhaansa yrittämisen vuoksi.⁵² Heidän joukossaan oli muun muassa ykkössijoitetun kiinalaisparin pelaaja Yu Yang, joka ilmoitti hylkäämisen jälkeen, että lopettaisi kilpa-uransa.

Taktiseen häviämiseen suhtautuminen vaihtelee myös eri kurinpitösäännöissä. Yleistä kuitenkin on se, ettei taktista häviämistä ole sanktioitu.⁵³ Ongelmana on nimittäin ensinnäkin näyttää toteen se, että urheilija tai joukkue olisi taktisesti hävinnyt ottelunsa. Epäonnistuneet suoritukset ja taktiikkavalinnat ovat kuitenkin osa urheilua eikä niiltä voi täysin välttyä, vaikka kuinka pyrkisi parhaaseen suoritukseensa. On kuitenkin syytä pohtia, millainen urheilusuoritus olisi vähintään vaadittava, vaikka sen oikeudellinen ilmaiseminen onkin vaikeaa niin monien eri tekijöiden vaikuttaessa urheilusuorituksiin.⁵⁴ Lähtökohtana voidaan yleensä pitää parhaan suorituksen yrittämistä, joka saattaa olla kirjattuna lajin sääntöihin. Mahdollisia sanktioita voidaan kuitenkin jakaa myös perustuen yleisempään säännökseen

⁴⁸ ks. esimerkiksi Turun Sanomien artikkeli Forsbergin väitteistä Ruotsin tahallisesta häviöstä <https://www.ts.fi/urheilu/290183>

⁴⁹ Tarasti 2014, s. 307

⁵⁰ Tarasti 2014, s. 318–319

⁵¹ Rauste 2022, s. 145

⁵² Kendall – Lenten 2017, s. 379

⁵³ Halila – Norros 2017, s. 307

⁵⁴ Tarasti 2014, s. 307

epäurheilijamaisesta käyttäytymisestä tai urheiluhengen rikkomisesta. Esimerkiksi jalkapallon vuoden 1998 AFF:n mestaruusturnauksessa Indonesia ja Thaimaa pyrkivät ottelussaan häviämään saadakseen helpomman vastustajan seuraavalle kierrokselle. FIFA katsoi joukkueiden toiminnan rikkovan urheiluhenkeä (*violating the spirit of the game*) määräten molemmille joukkueille sakkorangaistuksen.⁵⁵

Taktisen häviämisen suhdetta muunlaisiin tahallisen häviämisen esiintymismuotoihin on myös syytä tarkastella lähemmin. Rajanveto siitä, lasketaanko taktista häviämistä sopupeliksi, ei mielestäni vaikuta täysin selvältä. Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että taktista häviämistä on voitu pitää omana sopupelin lajinaan.⁵⁶ Toisaalta on tuotu esiin, että ottelutuloksesta sopimisesta (engl. *match fixing*) olisi erotettava taktinen häviäminen.⁵⁷ Tällä uskoisin haluttaneen korostaa ottelutuloksesta sopimisen vakavampana pidettävää epäurheilijamaisuutta verrattuna taktiseen häviämiseen. Kuitenkin taktista häviämistä koskevan tapauksen ollessa selkeä voidaan sitä pitää epäurheilijamaisena ja näin ollen myös rangaistavana tekona.⁵⁸ Seuraavaksi tarkastellaan erilaisia tapauksia, joissa väitetysti on tapahtunut kilpailumanipulaatiota joko urheilullisen edun tai taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi.

3.2 Urheilullisen edun tavoittelu

Urheiluperustainen manipulaatio voi toteutua tarkoituksellisen häviämisen lisäksi myös muulla tavoin, kuten lahjomalla vastustaja tai ottelun tuomaristo.⁵⁹ Tässä keskitytään kuitenkin tuomaan esiin nimenomaan sellaisia tilanteita, joissa urheilullista etua tavoitellaan taktisen häviämisen keinoin. Yksi nähdäkseni tyypillisimmistä motivaattoreista taktiselle häviämiselle on helpomman vastustajan saaminen pudotuspelikierrokselle lohkovaiheen jälkeen. Käytäntö sen suhteen, onko taktisesta häviämisestä näissä tilanteissa koitunut seurauksia, on kuitenkin vaihdellut suuresti. Sanktioita ei seurannut esimerkiksi aiemmin mainitussa Ruotsin ja Slovakian välisessä olympiatason jääkiekko-ottelussa tapahtuneesta taktisesta häviämisestä. Toinen esimerkki taktisen häviämisen tutkinnasta, joka ei johtanut mihinkään, koskee koripallon vuoden 2014 FIBA World Cup -turnausta. Angolan ja Australian välisessä ottelussa Australia lepuutti avainpelaajiaan väitetysti sen vuoksi, että

⁵⁵ Kendall – Lenten 2017, s. 385

⁵⁶ Halila – Norros 2017, s. 573

⁵⁷ Halila – Norros 2017, s. 307

⁵⁸ Halila – Norros 2017, s. 307

⁵⁹ Kyllönen – Laakso – Ikonen 2019, s. 10

tappion myötä Australia ei joutuisi kohtaamaan Yhdysvaltojen joukkuetta seuraavassa vaiheessa.⁶⁰

Sen sijaan sanktioita on tavattu muun muassa sulkapallon ja jalkapallon parista. Jo aiemmin esille nousseessa olympialaisten sulkapalloturnauksessa helpomman vastustajan saamiseksi tai voimien säästelemiseksi tehdyt tahalliset häviöt johtivat useamman parin sulkemiseen olympiakilpailuista. Myös aiemmin mainittu Indonesian ja Thaimaan välinen jalkapallo-ottelu, jossa molemmat joukkueet pyrkivät saamaan helpomman vastustajan seuraavalle kierrokselle, johti sanktioihin. Molemmat joukkueet saivat sakkorangaistuksen ja Indonesian oman maalin tehnyt pelaaja lisäksi pelikiellon.⁶¹

Seuraavan vastustajan taktikoimisen ohella taktikoinnista voi olla hyötyä ylipäättään alkulohkosta jatkoon pääsemiseksi. Kun jokin tietty tulos hyödyttäisi otteluparin molempia osapuolia ehkä jopa varmistaen molemmille jatkopaikan, voivat molemmat joukkueet ikään kuin hiljaisesti sopia pyrkivänsä nimenomaan tähän tulokseen. Tästä puhutaan englanninkielisessä kirjallisuudessa termillä *tacit collusion*. Yksi tunnetuimmista tapauksista jalkapallon parista on ”Shame of Gijón” tai ”Disgrace of Gijón” -lempinimellä tunnettu vuoden 1982 FIFA World Cupin ottelu. Tapauksessa alkulohkon viimeisen kierroksen toinen ottelupari oli jo pelattu, ja näin ollen Länsi-Saksa ja Itävalta laskelmoivat pääsevänsä jatkoon ottelutuloksella 1-0 Länsi-Saksalle. Ottelu johti FIFA:n sääntömuutokseen, jonka mukaan viimeisen kierroksen ottelut pelataan samanaikaisesti.⁶² Gijón-tapaus ei kuitenkaan täysin ratkaissut tilannetta, sillä joissain tapauksissa tietty tulos voi varmistaa jatkopaikan riippumatta toisen otteluparin pelin tuloksesta. Näin kävi esimerkiksi vuoden 2004 UEFA:n jalkapallon Euroopan-mestaruuskilpailuissa, joissa tasaisessa lohossa Tanskan ja Ruotsin 2-2 tasapelituloksella olisi varmistanut molempien jatkopaikan, vaikka samaan aikaan pelattava ottelu olisi päättynyt mihin tahansa tulokseen.⁶³ Taktisen tasapelin pystynee tässä yhteydessä rinnastamaan taktiseen häviöön niiden muistuttaessa tarkoituksiltaan ja keinoiltaan toisiaan, vaikkei tasapeliin pyrkiminen suoranaisesti merkitsekään nimenomaan häviämistä.

Edellä kuvatut tilanteet ovat tapahtuneet joukkueurheilun parissa. Esimerkkinä yksilöurheilussa tapahtuvasta taktisesta häviämisestä voidaan käsitellä tenniksen ’Lucky

⁶⁰ Kendall – Lenten 2017, s. 381

⁶¹ Kendall – Lenten 2017, s. 385

⁶² Kendall – Lenten 2017, s. 384

⁶³ Kendall – Lenten 2017, s. 385

Loser' -säännön mahdollistamaa taktikointia. Säännön mukaan tennisturnauksen karsintakilpailun viimeisen kierroksen häviäjät voivat listasijoituksensa (engl. *ranking*) perusteella vielä päästä mukaan, mikäli joku tai jotkut pelaajat jättäytyvät pois turnauksesta. Tämä on kuitenkin johtanut siihen, että ykkössijoitettu voi tahallaan hävitä viimeisen karsintaottelunsa ollessaan lähes varma, että pääsee joka tapauksessa jatkoon. Esimerkiksi selkäkivuista kärsivä amerikkalainen tennispelaaja Justin Gimelstob oli jo luovuttua karsintakilpailussa, kunnes hänelle huomautettiin, että hän voisi vain osallistumalla otteluun päästä Lucky Loser -säännön avulla jatkoon ja saada aikaa parantumiselle. Gimelstobin käyttäytymistä ei pidetty kovinkaan epäeettisenä, mutta tapaus nosti esiin huolen vastaavankaltaisista tilanteista, joissa pelaaja voisi esimerkiksi tahallaan hävitä ystävälleen tai ottaa vastaan lahjuksen. Grand Slam -turnausten osalta sääntöä muutettiin lisäämällä jatkoontäpäsyyn epävarmuutta Lucky Loser -säännön kautta.⁶⁴

On olemassa myös muunlaisia asetelmia kuin jollakin tapaa jatkoontäpäsyyn liittyviä tilanteita, joissa taktista häviämistä harjoitetaan. Erityisesti Pohjois-Amerikan urheiluliigoissa on käytössä varausjärjestelmiä, joissa edeltävän kauden heikoimmin sijoittuneet joukkueet saavat ensimmäisinä valita uusia lupaavia pelaajia joukkueisiinsa varaustilaisuuksissa. Jos joukkue on muutenkin pärjännyt heikohkosti, voi sille iskeä houkutus menestyä loppukaudenkin otteluissa heikosti saadakseen valita ensimmäisten joukossa näitä uusia tähtipelaajia. Englannin kielisessä kirjallisuudessa tästä käytetään termiä *tanking*. Yksi harvoista selvästi esiin nousseista tapauksista on koripallo-ottelu lempinimeltään ”Kreuzer Cup”. Kyseessä oli vuoden 2007 NBA:n viimeinen ottelu, jossa ottelun häviäjän odotettiin saavan etua varaustilanteeseen, mutta voitto ei olisi hyödyttänyt kumpaakaan. Lopulta Melbourne hävisi ottelun ja pääsi valitsemaan joukkueeseensa Matthew Kreuzer nimisen pelaajan, jonka ennakoitiin olevan kauden ykkösvaraus.⁶⁵

Toisena erilaisena esimerkkinä voidaan tarkastella formuloiden tallimääräyksiä. Yhtenä tunnetuimmista tapauksista, joihin liittyy kilpailumanipulaatiota, voidaan mainita vuoden 2008 F1 Singaporen osakilpailussa tapahtunut tahallinen kolari, jolla tiimin niin sanotulle ykköskuskille pyrittiin saamaan etua. Tapausta onkin kutsuttu nimellä ”Crashgate”. Renault-tiimin kuski Piquet Jr. tunnusti, että talli oli ohjeistanut häntä kolaroimaan. Huolimatta siitä,

⁶⁴ Kendall – Lenten 2017, s. 390

⁶⁵ Kendall – Lenten 2017, s. 391

että toiminta rikkoi useampia sääntöjä, FIA määräsi Renaultille vain kahden vuoden ehdollisen kilpailukiellon.⁶⁶

Tyhjentävää listausta erilaisista tilanteista, joissa taktista häviämistä voi urheilun parissa ilmaantua, on vaikeaa ellei mahdotonta esittää. Mainittakoon kuitenkin lyhyesti vielä muutama erilainen tyyppitilanne, joissa houkutus taktiselle häviämislle voi konkretisoitua. Esimerkiksi rallissa kuljettajat ovat voineet pärjätä tahallaan heikommin välttäläkseen joutumista ensimmäisenä ajavaksi ”aura-autoksi” tai säästelläkseen autoa ennen viimeistä Power Stage -erikoiskoetta, josta on saatavilla lisäpisteitä. Muun muassa golfissa ja keilailussa puolestaan on käytössä tasoitusjärjestelmiä, ja häviäminen voi olla edullista paremman tasoituksen saamiseksi seuraavaa merkittävämpää kilpailua varten.

3.3 Taloudellisen hyödyn tavoittelu

Vertailukohtana urheilullisen edun tavoitteluun tähtävälle kilpailumanipulaatiolle voidaan pitää taloudellisen hyödyn tavoitteluun tähtävästä kilpailumanipulaatiosta. Seuraavassa tarkastellaan lyhyesti muutamia esimerkkitapauksia, jotka liittyvät lahjontaan, vedonlyöntiin, rahanpesuun tai rikollisjärjestöjen toimintaan. Samaan kokonaisuuteen saattaa usein liittyä viitteitä useammasta näistä.

Esimerkkinä lahjontaan liittyvästä kilpailumanipulaatiosta voidaan mainita baseballin vuoden 1919 World Series -sarjan *Black Sox Scandal* -nimellä tunnetuksi tullut tapaus, jossa Chicago White Sox -joukkueen pelaajia syytettiin tahallaan häviämisestä lahjuksia vastaan. Tapaus herätti paljon hämmennystä ja johti lopulta 8 pelaajan pysyvään kilpailukieltoon, vaikka rikossyytteistä heidät vapautettiin.⁶⁷ Suomalaisen pesäpallon parissa tunnetuin sopupelitapaus on jo aiemmin mainittu vuoden 1998 sopupeliskandaali, joka liittyi vedonlyöntiin. Viidessä kaudella 1998 pelatussa pesäpallo-ottelussa lopputuloksista oli sovittu ennakolta, mikä mahdollisti sen, että muun muassa pelaajat ja toimitsijat pystyivät lyömään vetoa varmoista tuloksista. Tapauksesta seurasi kymmeniä tuomioistuimen langettamia rikostuomioita sekä Superpesisliiton jakamia peli- ja toimitsijakieltoja. Lisäksi sovittuja otteluita pelanneita joukkueita rangaistiin pudottamalla ne kahta sarjaporrasta alemmas.⁶⁸

⁶⁶ Zaksaitė – Raduševičius 2017, s. 241

⁶⁷ Nathan 2013, s. 168-169

⁶⁸ Ylen artikkeli vuoden 1998 pesäpallon sopupeliskandaalista

Kilpailumanipulaatio saattaa olla yhteydessä myös muun muassa rahanpesuun ja rikollisjärjestöjen toimintaan. Kansallisessa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskiarviossa riski siitä, että ottelumanipulaation ja laittoman vedonlyönnin avulla voidaan pestä rahaa on arvioitu kohtalaiseksi.⁶⁹ Huoli rikollisjärjestöjen yhteydestä ottelumanipulaatioihin on noussut esiin muun muassa jalkapallon parissa ilmi tulleiden tapausten myötä. Palloliiton pääsihteeri Marco Casagrande uskookin järjestäytyneen rikollisuuden olevan hyvin usein ottelumanipuloinnin takana.⁷⁰ FIFA:n turvallisuusjohtajana toiminut Chris Eaton painottaa lisäksi ongelman olevan maailmanlaajuinen.⁷¹

Esimerkkinä rikollisjärjestöjen harjoittamasta lahjonta- ja vedonlyöntitoiminnasta urheilukilpailuissa voidaan mainita alkuvuodesta 2023 Brasiliassa käynnistynyt laaja tutkinta, johon viitataan nimellä *Operation Maximum Penalty*. Epäilyitä ottelumanipulaatiosta jalkapallo-otteluissa kohdistui muun muassa Brasilian ylimpiin sarjatasoihin Série A:han ja Série B:hen. Rikollisryhmä lahjoi pelaajia ottamaan esimerkiksi keltaisia kortteja ja alisuoriutumaan otteluissa, ja hyödynsi etukäteen järjestettyjä tuloksia vedonlyönnissä.⁷² Brasilian jalkapalloliitto ja poliisi yhdistivät voimansa ottelumanipulaatiota vastaan taistelemiseksi.⁷³ Tapausten johdosta onkin jo pidätetty rikollisryhmän jäseniä sekä jaettu sakkoja ja pelikieltoja usean eri seuran pelaajille.⁷⁴ Tapaukset toimivat mielestäni hyvänä esimerkkinä sekä rikollisen toiminnan liittymäkohdista kilpailumanipulaatioon että viranomaisyhteistyön tärkeydestä laajamittaisen manipuloinnin torjumiseksi.

Kilpailumanipulaatioon liittyvä rikollisuus sisältää usein kansainvälisiä liittymäkohtia. Suomalaisetkin jalkapallo-ottelut, joihin on kohdistunut ottelumanipulaatiota, voivat olla yhteydessä muun muassa Aasian vedonlyöntimarkkinoihin. Esimerkiksi singaporelainen Wilson Raj Perumal on ollut osakkaana jalkapallo-otteluiden manipulointiin erikoistuneessa ryhmässä ja järjestellyt useita Rovaniemen palloseuran otteluita.⁷⁵ Toiminta johti lopulta rikostuomioihin Oulun käräjäoikeudessa. Perumalin järjestämät ottelumanipulaatiot ovat

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2012/01/20/brandi-nimelta-pesapallo-sopupelasi-ja-havisi>

⁶⁹ Valtiovarainministeriön julkaisuja 2024:8

⁷⁰ Ylen artikkeli ottelumanipulaatioepäilyistä suomalaisessa jalkapallossa

<https://yle.fi/a/74-20109735>

⁷¹ Ylen artikkeli suomalaisesta jalkapallossa rikollisten uhrina

<https://yle.fi/a/3-5345446>

⁷² Ivanov 2023, s. 49–50

⁷³ Interpol Integrity in Sport Bi-weekly Bulletin

⁷⁴ Ivanov 2023, s. 50–51

⁷⁵ Ylen artikkeli tuomioista Rovaniemen palloseuran otteluita koskeneessa sopupelijutussa

<https://yle.fi/a/3-5393352>

johtaneet sanktioihin myös maailmalla. Muun muassa sierraleonelainen jalkapalloilija Ibrahim Kargbo sai FIFA:n langettaman elinikäisen kilpailukiellon suostuttuaan Perumalin ehdotukseen ottelumanipuloinnista rahaa vastaan rikkoen näin FIFA:n kurinpitosäännöstöä (*FIFA Disciplinary Code*).⁷⁶ Myös hiljattain Palloliiton kurinpitoon on edennyt manipulaatioepäilyitä jalkapallon alasarjojen toiminnasta, jolla on tavoiteltu taloudellista hyötyä ulkomaisilla vedonlyöntimarkkinoilla. Tapauskokonaisuus on lisännyt keskustelua mahdollisuudesta lisätä urheilupetos rikoslakiin.⁷⁷

Huolimatta siitä, ettei esimerkiksi Suomen rikoslaissa ole erikseen urheilupetosta, on manipulaatiosta kuitenkin seurannut rikosoikeudellisia rangaistuksia petosta ja lahjontaa koskeviin pykäliin nojautuen. Sen sijaan taktiseen häviämiseen urheilullisen edun saavuttamiseksi ei ole voitu puuttua samoin menetelmin. Toiminnan motivaationa on siinä ensisijaisesti jonkinlaisen urheilullisen hyödyn tavoittelu eikä vilpillinen rikastuminen lahjuksen vastaanottamisella tai vedonlyönnillä. Lieneekin selvää, ettei se sisällä samanlaisia uhkia verrattuna yllä kuvattuihin tapauksiin, joten puuttumisen tarpeellisuuskin on kyseenalaisempaa. Seuraavaksi tarkastellaankin sitä, tulisiko urheiluperustaiseen taktiseen häviämiseen ylipäättään puuttua, ja millaisin keinoin.

⁷⁶ FIFA <https://inside.fifa.com/legal/integrity/leading-cases>

⁷⁷ Ylen artikkeli ottelumanipulaatioepäilyistä suomalaisessa jalkapallossa <https://yle.fi/a/74-20109735>

4 Taktiseen häviämiseen puuttuminen

4.1 Nykytilanne

Taktiseen häviämiseen puuttumisesta on keskusteltu jo pitkään. Säännöissä ja käytännössä esiin nousevien tilanteiden ratkaisemisessa on omaksuttu erilaisia tapoja suhtautua taktiseen häviämiseen. Joihinkin sääntöihin taktinen häviäminen on tavalla tai toisella luokiteltu ei-toivottavaksi tai jopa selkeästi rangaistavaksi. Esimerkiksi sulkapallossa parhaansa yrittäminen on kirjattu sääntöihin ja sen rikkomisesta on myös ollut seuraamuksia.⁷⁸ Toisaalta taktiseen häviämiseen ollaan voitu puuttua urheilun hengen rikkomista koskevan säännöksen avulla.⁷⁹ Vaikka sääntöjä olisi rikottu, eivät rangaistukset kaikissa tapauksissa ole kuitenkaan olleet merkittäviä.⁸⁰ Lisäksi on tilanteita, joissa taktista häviämistä on todettu esiintyneen, mutta sitä ei ole pidetty ollenkaan rangaistavana, jos joukkueet ovat vain pelanneet siten, kuin säännöt ovat kannustaneet tekemään.⁸¹

Kiistatta lienee varsin selvää, että säännöt ja järjestelyt ovat harvoin täydellisiä, vaan niihin liittyy usein epäkohtia. Lähtökohtana tietysti on, ettei niiden pitäisi kannustaa taktiseen häviämiseen tai muutoin kilpailullisuuden vähenemiseen. Käytännössä näin on kuitenkin usein käynyt. Esimerkiksi jalkapallon karsintaotteluiden järjestäminen on saanut kritiikkiä osakseen.⁸² Ongelmakohtiin on kuitenkin myös pyritty puuttumaan vähentämällä kannustimia tai mahdollisuuksia taktiseen häviämiseen.

4.2 Puuttuminen vaikeaa tai ei tarpeellista

Taktiseen häviämiseen puuttumattomuutta voi perustella ensinnäkin sillä, että siihen puuttuminen on yksinkertaisesti liian vaikeaa monestakin syystä. Kuten edellä on todettu, sääntöjen luominen täydellisiksi on osoittautunut hyvin haastavaksi. Toimijat saattavat olla sitä mieltä, että vaikka sääntöjä kuinka yritettäisiin muokata, eivät ne millään pysty ottamaan huomioon kaikkia mahdollisia skenaarioita, joissa kannustin taktiselle häviämiselle voi

⁷⁸ The Guardianin artikkeli neljän sulkapalloilijaparin hylkäämisestä Lontoon 2012 olympialaisissa <https://www.theguardian.com/sport/2012/aug/01/london-2012-badminton-disqualified-olympics>

⁷⁹ Kendall – Lenten 2017, s. 385

⁸⁰ ks. esimerkiksi Zaksaitė – Raduševičius 2017, s. 241

⁸¹ ks. esimerkiksi Kendall – Lenten 2017, s. 385-386

⁸² ks. esimerkiksi Kendall – Lenten 2017, s. 385

ilmetä. Toisaalta voisi myös ajatella, että taktisen häviämisen kuuluisikin ainakin jossain laajuudessa olla osa urheilua, ja näin ollen sallittua taktikointia.

Jos säännöt ovat sellaiset, että niistä löytyy kannustimia taktiselle häviölle, on pohdittava, kenen syyksi jonkin yksittäisen skandaalitapauksen voi vierittää. Onko oikein syyttää yksittäistä urheilijaa tai joukkuetta siitä, että he pelasivat sääntöjen mukaan? Esimerkiksi vuoden 1994 Caribbean Cup -jalkapalloturnauksen karsinnoissa oli käytössä erikoinen sääntö kahden maalin arvoisesta äkkikuolemamaalista jatko-ajalla, mikä johti tilanteeseen, jossa varsinaisella peliajalla molemmat joukkueet yrittivät vuorollaan tehdä omaa maalia parantaakseen näin mahdollisuuksiaan päästä lopputurnaukseen. Tapausta koskien FIFA päätyi olemaan rankaisematta joukkueita, koska he pelasivat sääntöjen mukaan. Sen sijaan säännöt uudistettiin pian kilpailun jälkeen.⁸³

Lisäksi yksi keskeinen perustelu sille, ettei taktiseen häviämiseen puututa, on näytön hankkimisen vaikeus. Viitteitä taktisesta häviämisestä saattaa olla hankala huomata, koska urheiluun kuuluvat normaalistikin erilaiset epäonnistuneet ratkaisut ja suoritukset. Esimerkiksi jääkiekon ketjut eivät aina ole parhaat mahdolliset, tennis- tai sulkapallot osuvat usein verkkoon tai kentän ulkopuolelle, jalkapallojoukkueen maalivahti mokailee helppojakin torjuntaja tai koripalloilijat heittävät ohi korista. Jos epäonnistumiset ovat selkeitä ja toistuvia etenkin silloin kun tiedetään, että häviämisestä olisi joukkueelle jotain etua, voi epäily kuitenkin herätä. Vaikka epäily olisikin, on erikseen vielä kyettävä näyttämään toteen, että esimerkiksi parasta suoritusta ei olisi yritetty. Tämä voi olla vaikeaa, ellei kyse ole hyvin selvästä alisuoriutumisesta tai urheilija tunnusta hävinneensä tahallisesti.

4.3 Puuttuminen toivottavaa

Taktiseen häviämiseen puuttumisen puolesta puhuvat monet seikat. Ensinnäkin parhaansa yrittämistä voidaan itsessään pitää arvokkaana ja tavoiteltavana, sillä se pyrkii omalta osaltaan turvaamaan urheilun eettisyyttä ja mielekkyyttä. Sen ohella että parhaansa yrittäminen nähdään hyvänä ja toivottavana asiana, voidaan korostaa taktisesta häviämisestä koituvia haittoja urheilulle. Ensinnäkin se vaikuttaa katsojiin ja lajin maineeseen. Esimerkiksi NBA-koripallon parissa on todettu vierasjoukkueen mahdollisen taktisen alisuorittamisen (engl. *tanking*) vaikuttavan katsojamääriin.⁸⁴ Jo aiemmin mainitussa jalkapallojoukkueen

⁸³ Kendall – Lenten 2017, s. 385-386

⁸⁴ Gong 2021a

kokoonpanon vaihtamista käsittelevässä ratkaisussa urheilun oikeusturvalautakunta on kuvailut ottelun aiheuttaneen julkisuutta, joka on ollut omiaan aiheuttamaan yleisemminkin vahinkoa suomalaisen jalkapalloilun julkisuuskuvalle.⁸⁵

Toisekseen taktisella häviämällä voi olla negatiivisia seurauksia pelaajien uraan ja sponsorisopimuksiin. Skandaalin seurauksena pelaajat (kuten sulkapalloilija Yu Yang) voivat harkita jopa kilpa-uransa lopettamista. Sponsorit puolestaan voivat joutua pohtimaan sponsoroinnin jatkamisen kannattavuutta. Heidän on harkinnassaan otettava huomioon kannattajat, joiden keskuudessa mielipide sponsorisopimuksen jatkamisesta tai irtisanomisesta saattaa vaihdella esimerkiksi sen mukaan, onko kyse omasta vai vastustajan joukkueesta.⁸⁶

Taktisesta häviämisestä tai tasapelin pelaamisesta jatkoon pääsemiseksi saattaa koitua haittaa myös viattomille kilpailijoille. Esimerkiksi vuoden 2004 UEFA Euro Championships -turnauksessa jo ennen viimeistä alkulohkokierrosta oli tiedossa, että Tanskan ja Ruotsin välisen ottelun 2-2 tasapeli tulisi takaamaan heille jatkopaikan riippumatta toisen otteluparin tuloksesta, mikä toteutuessaan tarkoitti Italian jäämistä pudotuspelien ulkopuolelle.⁸⁷

Tahallinen häviäminen tuottaa haasteita myös vedonlyönnin osalta. Vaikka ottelutuloksesta ei olisikaan etukäteen sovittu vastapuolen kanssa, saattaa urheilijan tai joukkueen taktinen alisuoriutuminen muuttaa ottelun muutoin ennakoitua tulosta aiheuttaen vedonlyöjille mahdollisia tappioita. Toisaalta voisi mielestäni pohtia, tulisiko vedonlyöjien osalta ottaa esimerkiksi ottelukaaviot vedonlyönnissään huomioon siten, että urheilijan tai joukkueen mahdollinen taktikointi olisi yksi huomioon otettava osatekijä veikkauspäätöstä tehtäessä. On kuitenkin myös arvioitava sitä, kasvattaako urheilulliseen etuun tähtäävän kilpailumanipulaation salliminen riskiä taloudellisen hyödyn tavoitteluun tähtäävään kilpailumanipulaatioon, jolla voi olla vielä merkittävämpiä haitallisia seurauksia.

4.4 Puuttumiskeinoja

Taktiseen häviämiseen voidaan nähdäkseni yrittää puuttua monin eri keinoin. Ensinnäkin se voitaisiin kirjata selkeästi sääntöihin, mikä vähentäisi epäselvyyttä siitä, pidetäänkö taktista häviämistä sallittuna vai kiellettyinä. Se voisi näin myös lisätä kurinpitomenettelyn ennakoitavuutta. Tapauskohtaiselle harkinnalle olisi kuitenkin jätettävä tilaa. Myös sponsorit

⁸⁵ UOL 2/2006

⁸⁶ Chien – Kelly 2016, s. 490

⁸⁷ Kendall – Lenten 2017, s. 385

voisivat ottaa kiellon osaksi sponsorisopimuksiaan. Toisaalta kielto on mahdollista ilmaista myös yleisemmällä periaatetasolla, joskin ongelmaksi saattaa tällöin muodostua täsmällisyys- ja tarkkarajaisuuden vaatimukset.

Lisäksi voitaisiin edistää parhaansa yrittämisen toteutumista koulutuksella ja ohjauksella. Esimerkkinä koulutuspyrkimyksistä kilpailumanipulaation saralla voidaan mainita SUEK:n Reilusti paras -verkkokoulutus, joka tutustuttaa kilpailumanipulaatioon ja kannustaa urheilemaan reilun pelin arvojen mukaisesti.⁸⁸ Yhtenä keskeisenä keinona voivat toimia myös tiedonannot ja vihjepalvelut kilpailumanipuloinnin torjumiseksi.⁸⁹ Lajien omien ilmoituskanavien ohella voitaisiin lisätä tietoisuutta SUEK:n anonyymistä kilpailumanipulaation ilmoituskanavasta eli ILMO-palvelusta. Näin usein piiloon jäävät tapaukset tulisivat useammin tarkastelun kohteeksi.

Yhtenä merkittävänä puuttumiskeinojen kokonaisuutena on lisäksi taktisen häviämisen kannustimien ja mahdollisuuksien ehkäiseminen muokkaamalla sääntöjä ja järjestelmiä. Esimerkkinä askeleesta parempaan suuntaan oli esimerkiksi jo aiemmin mainitun Gijón-tapauksen johdosta tehty sääntömuutos lohkovaiheen viimeisten otteluiden pelaamisesta samanaikaisesti, joskaan se ei vielä ratkaissut ongelmaa täysin.⁹⁰ Viimeisiin lohkon tai kauden otteluihin voitaisiin myös pyrkiä lisäämään enemmän panosta muuttamalla turnausmuotoa, optimoimalla ottelujärjestystä tai kehittämällä tasapelisääntöjä.⁹¹ Lisäksi voitaisiin ottaa käyttöön arvontarajoituksia siten, että esimerkiksi saman maan urheilijat eivät voisi joutua keskenään vastakkain.⁹² Tämä olisi nähdäkseni hyvin konkreettinen keino vähentää tarvetta taktikoinnille ainakin sellaisissa turnauksissa, joissa tyypillisesti on useampi samaa maata edustava urheilija tai joukkue. Varausjärjestelmien uudistamisella voitaisiin puolestaan puuttua erityisesti Pohjois-Amerikan liigojen *tanking*-ilmiöön.⁹³

⁸⁸ Ks. SUEK <https://suek.fi/koulutus/koulutusmateriaalit/reilusti-paras-verkkokoulutus/>

⁸⁹ Ks. SUEK <https://suek.fi/kilpailumanipulaatio/toimintaohjeet-kilpailumanipulaatiotapauksissa/>

⁹⁰ Kendall – Lenten 2017, s. 384

⁹¹ ks. esimerkiksi Chater et al. 2021

⁹² ks. esimerkiksi Csató 2022

⁹³ ks. esimerkiksi Lenten et al. 2018

5 Johtopäätökset

Urheilullisen edun tavoitteluun tähtäävä tahallinen taktinen häviäminen on moniulotteinen ilmiö, johon urheilussa tai urheiluoikeudessa ei ole yksiselitteistä suhtautumistapaa. Sinällään parhaansa yrittäminen liitetään vahvasti reiluun peliin sekä sitä kautta myös urheilun ja urheiluoikeuden ytimeen. Sitä voidaan luonnehtia kaikki lajit kattavaksi peruslähtökohdaksi siitä, että jo urheilukilpailujen mielekkyyden vuoksi tulisi urheilijoiden pyrkiä parhaaseen mahdolliseen suoritukseen, tulokseen tai urheilulliseen menestykseen. Ehkä suurin ristiriita syntyykin siitä, mitä esimerkiksi urheilulliseen menestykseen pyrkimisellä tarkoitetaan.

Muun muassa jääkiekon parissa näyttäisi olevan selviä viitteitä siitä, että turnauksessa keskityttäisiin yksittäisten otteluiden sijaan menestymään turnauksessa eli tähtäämään finaaliottelun voittoon. Esimerkiksi Ruotsin joukkueelle ei olympialaisissa seurannut sanktiota yksittäisen ottelun taktisesta häviämisestä, joskin sanktioimattomuus voi johtua myös yksinkertaisesti näyttöongelmista. Sen sijaan joidenkin lajien, kuten sulkapallon, parissa taktinen häviäminen paremman pudotuspelivastustajan saamiseksi tai voimien säästämiseksi tuleviin otteluihin on katsottu rangaistavaksi ei parhaansa yrittämiseksi. Vielä yksittäisten tapausten johdosta laajoja lajikohtaisia johtopäätöksiä ei kuitenkaan voi esittää. Näkisinkin tärkeänä sen, että jokainen tapaus arvioidaan tapauskohtaisesti sen erityispiirteet ja lajin toimintaympäristö huomioon ottaen.

Vaikka taktinen häviäminen ei johtaisi sanktioihin, on se kuitenkin usein jollain tavalla sisällytetty lajiliittojen sääntöihin tai toimintaohjeisiin. Usein kirjaus on muotoiltu nimenomaan parhaansa yrittämiseksi, joskin taktinen häviäminen voidaan liittää myös yleisemmin epäurheilijamaiseen käyttäytymiseen tai urheiluhengen vastaisuuteen. Siihen, kuinka (epä)eettisenä taktista häviämistä pidetään, on erilaisia näkökantoja. Hallitsevana näkökantana vaikuttaisi olevan, ettei se välttämättä ole erityisen epäeettistä. Erotuksena voidaan puhua taloudellisen hyödyn tavoitteluun pyrkivistä sopupeleistä, joilla on usein kytköksiä lahjuksiin, vedonlyöntiin, rahanpesuun ja/tai rikollisjärjestöihin. Taktista häviämistä on kuitenkin verrattu sopupeleihin pitäen sitä jopa omana sopupelin muotonaan, vaikkakin lähtökohtaisesti vähemmän epäeettisenä.

Taktiseen häviämiseen puuttumisen puolesta puhuu moni seikka. Ensinnäkin parhaansa yrittäminen nähdään hyvänä asiana ja toisekseen tahalliseen häviämiseen yhdistetään monia haittoja. Taktisen häviämisen tapauksiin on kuitenkin vaikea puuttua, koska niistä on vaikea

saada näyttöä. Toisaalta voitaisiinkin argumentoida, että taktinen häviäminen ainakin jossain mittakaavassa tulisi sallia urheiluun kuuluvana taktikointikeinona. Tätä tukee havainto siitä, ettei taktinen häviäminen ole välttämättä urheilijan tai joukkueen vaan huonosti laadittujen sääntöjen vika. Koulutuksen ohella näenkin tärkeimpänä keinona taktiseen häviämiseen puuttumisessa parempien sääntöjen laatimisen, jotka eivät lisää kannustinta taktiseen häviämiseen. Tiedeyhteisössäkin on esitetty erilaisia parannusehdotuksia urheilulajien sääntöihin ja turnausjärjestelmiin, mutta uutta tutkimusta tarvitaan jatkossa varmasti myös lisää.